

Monika KAPUSTA\*

 <https://orcid.org/0000-0002-7632-244X>

## UŻYCIE SIŁY FIZYCZNEJ PRZEZ POLICJĘ NA PODSTAWIE USTAWY O ŚRODKACH PRZYMUSU BEZPOŚREDNIEGO I BRONI PALNEJ A PRAWA CZŁOWIEKA

### Abstrakt

**Przedmiot badań:** Prezentowane opracowanie dotyczy użycia siły fizycznej przez Policję w świetle przepisów ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej. Ten środek przymusu bezpośredniego może być bardzo skuteczny. Niekiedy jest wręcz niezbędny podczas interwencji policyjnych. W przypadku bezpodstawnego bądź nieadekwatnego zastosowania może on jednak prowadzić do naruszenia wolności i praw osób, wobec których jest używany. W praktyce pojawiają się przypadki przekroczenia granic stosowania siły fizycznej. Niniejsze opracowanie stanowi analizę przepisów wymienionej wyżej ustawy oraz orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w zakresie dopuszczalności użycia siły fizycznej przez Policję.

**Cel badawczy:** W artykule podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, czy rozwiązania prawne zawarte w ustawie o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej i dotyczące użycia siły fizycznej są wystarczające, a jeżeli nie, to dlaczego i czy istnieją zasady, które ułatwiłyby policjantom korzystanie z tego środka w granicach prawa oraz czy mogą temu służyć standardy wypracowane przez Europejski Trybunał Praw Człowieka.

**Metoda badawcza:** Badania opierają się na dogmatyczno-prawnej analizie przepisów ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej oraz wypowiedzi doktryny i orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

**Wyniki:** Przepisy ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej oraz dotychczasowe analizy dotyczące stosowania siły fizycznej nie są rozległe i są niewystarczające do określenia standardów jej używania przez Policję. Brak jest wytycznych, które ułatwiłyby policjantom przestrzeganie granic działania przy użyciu siły fizycznej. Pewną pomoc w tym zakresie mogą stanowić zasady wypracowane przez Europejski Trybunał Praw Człowieka.

**Słowa kluczowe:** funkcjonariusze Policji, naruszenie granic działania Policji, środki przymusu bezpośredniego.

---

\* Dr, Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Prawa Administracyjnego i Nauki Administracji; e-mail: [mkapusta@wpia.uni.lodz.pl](mailto:mkapusta@wpia.uni.lodz.pl)

## 1. Wstęp

Policja jest umundurowaną i uzbrojoną formacją służącą społeczeństwu i przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego<sup>1</sup>. Z racji doniosłości powierzonych jej zadań można ją uznać za jeden z kluczowych podmiotów zarówno w sferze zapewnienia bezpieczeństwa państwa, jak również osób je zamieszkujących. Podejmowanie przez Policję działań służących ochronie wymienionych dóbr prawnych wymaga niekiedy stosowania szczególnych środków, do których zaliczyć można siłę fizyczną.

Siła fizyczna to zarówno pojęcie prawne, jak i prawnicze. W literaturze nie ma jednolitego stanowiska co do sposobu jej definiowania. Przykładowo, R. Stachowska – komentując przepisy ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym – przyjęła, że są to „chwyty obezwładniające lub podobne techniki obrony, które można stosować wyłącznie w celu odparcia czynnej napaści lub zmuszenia do wykonania polecenia bądź zatrzymania osoby ściganej”<sup>2</sup>. Wojciech Kotowski, odnosząc się do art. 16 ustawy o Policji w 2012 r., wskazywał natomiast, że siła fizyczna przyjmuje postać chwytów obezwładniających oraz podobnych technik obrony lub ataku i jest stosowana w celu obezwładnienia osoby, odparcia czynnej napaści bądź zmuszenia do wykonania polecenia<sup>3</sup>.

Generalnie przyjąć należy, że korzystanie z siły fizycznej przez policjantów wymaga wiedzy i umiejętności, a także świadomości granic posługiwania się tym środkiem. Co istotne, doksztalcaniu w tym zakresie może służyć uczestnictwo w specjalistycznych kursach. Do takich można zaliczyć prowadzone przez Wyższą Szkołę Policji w Szczytnie, Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Szkołę Policji w Katowicach oraz Szkołę Policji w Słupsku kursy specjalistyczne z zakresu taktyki i technik interwencji, w programach których znajdują się również zagadnienia z zakresu stosowania siły fizycznej<sup>4</sup>.

<sup>1</sup> Art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 161 ze zm.).

<sup>2</sup> R. Stachowska, *Komentarz do art. 58 ustawy o transporcie drogowym*, w: R. Stachowska, *Ustawa o transporcie drogowym. Komentarz, wyd. III*, LEX/el. 2012.

<sup>3</sup> Zob. W. Kotowski, *Komentarz do art. 16*, w: W. Kotowski, *Ustawa o Policji. Komentarz, wyd. III*, LEX 2012.

<sup>4</sup> Kwestie te reguluje obecnie decyzja nr 174 Komendanta Głównego Policji z dnia 30 maja 2018 r. w sprawie programu nauczania na kursie specjalistycznym z zakresu taktyki i technik interwencji (Dz. Urz. KGP z 2018 r., poz. 65).

Pomimo możliwości kształcenia oraz dokształcania w zakresie stosowania siły fizycznej, w praktyce działania Policji pojawiały się jednak wielokrotnie przypadki, w których funkcjonariuszy oskarżano o przekroczenie granic użycia tego środka<sup>5</sup>. Część z podnoszonych zarzutów okazała się zasadna. Potwierdza to również orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej ETPC) dotyczące spraw przeciwko Polsce. Zagadnienie to, choć już wielokrotnie poddawane analizie przez ETPC, wciąż jest aktualne. Również w 2019 r. zapadły wyroki, w których wskazano na niezachowanie przez Policję zasady proporcjonalności podczas użycia siły fizycznej, co skutkowało m.in. naruszeniami art. 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności<sup>6</sup>.

Należałoby więc zastanowić się, czy istnieją jakieś wytyczne, które ułatwiłyby policjantom korzystanie z tego środka w granicach prawa.

## 2. Podstawy prawne i przesłanki użycia siły fizycznej przez Policję

Kwestią kluczową wydaje się określenie wspomnianych wyżej granic. Stosowanie siły fizycznej przez Policję regulują w szczególności przepisy ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej<sup>7</sup>. W art. 2 ust. 1 pkt 9 u.ś.p.b.b.p. wskazano, że uprawnieni do używania lub wykorzystywania środków przymusu bezpośredniego – w tym siły fizycznej w postaci technik transportowych, obrony, ataku, obezwładnienia<sup>8</sup> – są funkcjonariusze Policji.

W przepisach art. 4 pkt 6 i 9 u.ś.p.b.b.p. odróżniono użycie środka przymusu bezpośredniego (a zatem również siły fizycznej), tj. zastosowanie go przeciwko osobie, od wykorzystania tego środka, tj. zastosowania go wobec zwierzęcia albo w celu zatrzymania, zablokowania lub unieruchomienia pojazdu lub pokonania przeszkody. Pojawiające się na gruncie praktyki funkcjonowania Policji zarzuty dotyczące nadużycia siły fizycznej dotyczą głównie stosowania jej w stosunku do ludzi i z tego względu należy poddać to zagadnienie dalszej analizie.

<sup>5</sup> Zob. np. <https://walbrzych.naszemiasto.pl/tag/policjanci-pobili-na-smierc>, <https://tvn24.pl/wroclaw/igor-stachowiak-zmarl-w-komisariacie-koniec-procesu-bylych-policjantow-ra935717-2293799>; stan na 6.03.2020 r.

<sup>6</sup> Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r., nr 61, poz. 284 ze zm.), dalej Konwencja.

<sup>7</sup> T.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 2418; dalej u.ś.p.b.b.p.

<sup>8</sup> Art. 12 ust. 1 pkt 1 u.ś.p.b.b.p.

Zwrócenia uwagi wymaga, że ustawodawca w u.ś.p.b.b.p. wprowadził szeroki katalog przepisów dotyczących wszystkich środków przymusu bezpośredniego i broni palnej (m.in. przesłanki czy zasady ich stosowania) oraz bardzo lakoniczne, odrębne rozwiązania dla poszczególnych z nich.

Ogólne zasady użycia siły fizycznej zostały wymienione – co do zasady – w art. 14 u.ś.p.b.b.p., odsyłającym do ogólnych przesłanek korzystania ze środków przymusu bezpośredniego z art. 11 wskazanej ustawy, w którym możliwość zastosowania tych środków uzasadniono koniecznością podjęcia co najmniej jednego z następujących działań: 1) wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez uprawnionego poleceniem; 2) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby; 3) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby; 4) przeciwdziałania naruszeniu porządku lub bezpieczeństwa publicznego; 5) przeciwdziałania bezpośredniemu zamachowi na ochraniające przez uprawnionego obszary, obiekty lub urządzenia; 6) ochrony porządku lub bezpieczeństwa na obszarach lub w obiektach chronionych przez uprawnionego; 7) przeciwdziałania zamachowi na nienaruszalność granicy państwowej w rozumieniu art. 1 ustawy z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej; 8) przeciwdziałania niszczeniu mienia; 9) zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia; 10) ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą; 11) zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą; 12) pokonania biernego oporu; 13) pokonania czynnego oporu; 14) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do autoagresji. Podkreślenia wymaga, że przytoczony katalog jest zamknięty, zatem tylko wystąpienie co najmniej jednej z wymienionych w nim okoliczności umożliwia podjęcie decyzji o zastosowaniu siły fizycznej. *A contrario*, jeśli nie nastąpi żadna ze wskazanych wyżej sytuacji, użycie siły fizycznej będzie nieuzasadnione.

Wybór rodzaju środka czy też środków (jeżeli posługiwanie się jednym z nich jest niewystarczające) pozostawiony został uznaniu podmiotów upoważnionych do ich stosowania (w tym funkcjonariuszy Policji). Nie może być on jednak dowolny, gdyż determinują go czynniki takie jak m.in. zasady stosowania środków przymusu bezpośredniego<sup>9</sup>.

<sup>9</sup> Zarówno te generalne – dotyczące wszystkich, jak i odnoszące się do poszczególnych z nich.

### 3. Zasady użycia siły fizycznej przez Policję

Główną zasadą znajdującą zastosowanie w przypadku użycia siły fizycznej jest zasada adekwatności. W art. 6 ust. 1 u.ś.p.b.b.p. ustawodawca wskazał, że środków przymusu używa się lub wykorzystuje się je w sposób niezbędny do osiągnięcia celów tego użycia lub wykorzystania, proporcjonalnie do stopnia zagrożenia, wybierając środek o możliwie jak najmniejszej dolegliwości. Jest to niewątpliwie jedna z kluczowych zasad stosowanych w szczególności w przypadku ingerencji w wolności i prawa człowieka<sup>10</sup>.

W art. 7 wymienionej ustawy wprowadzono kolejne zasady korzystania ze środków przymusu bezpośredniego. Posłużenie się siłą fizyczną wymaga zastosowania zasad określonych w ust. 1–3, to jest: minimalizacji skutków, celowości, niezbędności i szczególnej ostrożności<sup>11</sup>.

Wyodrębnienia wymagają również te – nieliczne – zasady wymienione w przepisach u.ś.p.b.b.p., które dotyczą tylko siły fizycznej. Zgodnie z przepisami art. 9 ust. 1 u.ś.p.b.b.p. siła fizyczna w postaci technik obezwładnienia jest jedynym – co do zasady – środkiem, który można zastosować wobec kobiet o widocznej ciąży, osób, których wygląd wskazuje na wiek do 13 lat, oraz osób o widocznej niepełnosprawności. Jedynie w przypadku, gdy zachodzi konieczność odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie lub zdrowie uprawnionego lub innej osoby, a użycie siły fizycznej wobec osób wyżej wymienionych jest niewystarczające lub niemożliwe, uprawniony może użyć innych środków przymusu bezpośredniego lub broni palnej<sup>12</sup>.

Siła fizyczna w postaci technik transportowych, zgodnie z przepisami art. 13 ust. 1 u.ś.p.b.b.p. może zostać użyta także prewencyjnie w celu zapobieżenia ucieczce osoby ujętej, doprowadzanej, zatrzymanej, konwojowanej lub umieszczonej w strzeżonym ośrodku, areszcie w celu wydalenia, lub osoby pozbawionej wolności, a także w celu zapobieżenia objawom agresji lub autoagresji tych osób.

<sup>10</sup> Zasada ta była wielokrotnie przedmiotem analizy przedstawicieli doktryny m.in. **D. Kijowski**, *Zasada adekwatności w prawie administracyjnym*, PiP 1990/4, s. 52–58; **A. Walaszek-Pyziol**, *Zasada proporcjonalności w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, PUG 1995/1, s. 14–23; **P. Szymaniec**, *Zasada proporcjonalności a ochrona praw podstawowych w państwach Europy*, Wałbrzych 2015.

<sup>11</sup> Szerzej: **L. Dyduch**, *Zasady użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego*, w: **L. Dyduch, K. Świerczewski, W. Biedrzycki**, *Użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego przez policjantów*, Legionowo 2014, s. 26–27; **A. Kakuła, K. Głowacki**, *Środki przymusu bezpośredniego. Tablice poglądowe*, Katowice 2014, s. 12.

<sup>12</sup> Wynika to z art. 9 ust. 2 u.ś.p.b.b.p.

W literaturze wskazuje się wręcz, że siła winna być stosowana tylko w sytuacjach, gdy jest ona absolutnie konieczna<sup>13</sup>.

Poza powyższymi zasadami posłużenie się siłą fizyczną wymaga przestrzegania ogólnych zasad działania Policji, w tym w szczególności regulowanych przepisami ustawy o Policji oraz zasad etyki zawodowej policjanta<sup>14</sup>.

Polski ustawodawca potraktował zatem siłę fizyczną jako jeden ze środków, które mogą być stosowane przez uprawnione podmioty i mają służyć ochronie takich wartości, jak m.in.: życie, zdrowie, bezpieczeństwo człowieka, ale i bezpieczeństwo publiczne. Ta sama siła fizyczna użyta bezzasadnie albo w stopniu nieadekwatnym do zaistniałej sytuacji może jednak spowodować zagrożenie, a nawet naruszenie tych wartości, których ochronie ma służyć, oraz innych wartości, jak np. godność ludzka w obu jej wymiarach<sup>15</sup>. Z tego względu szczególnie ważne jest, by funkcjonariusze takich służb, jak m.in. Policja, używali siły fizycznej w sposób adekwatny do okoliczności i w granicach prawa. Granic tych łatwo jednak nie dostrzec, zwłaszcza działając w sytuacji zagrożenia i – najczęściej – pod presją czasu.

#### 4. Treść i znaczenie art. 3 Konwencji a dopuszczalność użycia siły fizycznej

Choć wydawać się może, że przepisy u.ś.p.b.b.p. dotyczące stosowania siły fizycznej przez Policję nie budzą wątpliwości, a wiedza i umiejętności funkcjonariuszy są wystarczające do wdrażania tych rozwiązań prawnych, to w praktyce okazuje się, że policjanci niejednokrotnie przekraczali granice używania siły fizycznej, naruszając tym samym obowiązujące przepisy<sup>16</sup>, z art. 3 Konwencji

<sup>13</sup> **B. Gruszczyńska**, *Prawo na ulicy. Podręcznik dla Straży Miejskiej i Policji Miejskiej*, Warszawa 2000, s. 24.

<sup>14</sup> Obecnie kwestię tę reguluje zarządzenie Nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta” (Dz. Urz. KGP z 2004 r., nr 1, poz. 3).

<sup>15</sup> Szerzej m.in.: **Z. Duniewska**, *Polisemia godności w terminologii prawniczej*, Studia Prawno-Ekonomiczne 2005/LXXI, s. 9–27; **Z. Duniewska**, *Poszanowanie i ochrona godności człowieka w działaniach podmiotów administrujących*, *Ius et Administratio* 2005/4/8, s. 7–30; **F.J. Mazurek**, *Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka*, Lublin 2001; **A. Kojder**, *Godność i siła praw*, Warszawa 2001; **K. Complak**, *Godność człowieka jako kategoria prawa: (opracowania i materiały)*, Wrocław 2001.

<sup>16</sup> Jak zauważa A. Wentkowska, w latach 2008–2015 za dopuszczenie się przestępstwa noszącego częściowo znamiona tortur z EKPC skazano w Polsce 33 funkcjonariuszy (szerzej: **E. Wentkowska**, *Quis custodiet ipsos custodes? Skargi na działania policji – konteksty prawno-porównawcze*, Wydawca Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2017, s. 136).

włącznie. Mając na uwadze, że ETPC wydał w sprawach przeciwko Polsce ponad 100 wyroków na gruncie rzezonego artykułu, skalę problemu uznać należy za niepokojącą<sup>17</sup>. Warto w tym miejscu odnieść się szerzej do wskazanego artykułu, ponieważ wydaje się, że jego znaczenie i orzecznictwo ETPC odnoszące się do stosowania siły fizycznej (właśnie na tle art. 3 Konwencji) może okazać się dla Policji pomocne jako uzupełnienie regulacji z u.ś.p.b.b.p., dzięki czemu może ułatwić ustalenie, czy użycie siły fizycznej – w danej sytuacji – jest dopuszczalne i pomóc określić granice jej użycia.

Zgodnie z przepisami art. 3 Konwencji nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu. Ten lakoniczny artykuł ma ogromne znaczenie, także dla prawidłowego wykonywania obowiązków przez funkcjonariuszy Policji. Należy zwrócić uwagę, że choć policjanci nie są i nie mogą być nastawieni na stosowanie tortur czy nieludzkiego traktowania, to jednak niełatwo ocenić, czy ich działania – zwłaszcza przy użyciu siły fizycznej – nie naruszają niekiedy zakazu poniżającego traktowania.

Trudności może powodować fakt, że pojęcia użyte w art. 3 Konwencji nie zostały w niej zdefiniowane. Domniemywać jednak należy, że racjonalny normodawca musiał im przypisywać różne znaczenia. Skoro zaś nie są one tożsame, a w Konwencji ich nie wyjaśniono, ETPC musi się w tym względzie posiłkować innymi źródłami bądź samodzielnie dokonywać ich interpretacji.

W przypadku pojęcia tortur ETPC od lat wykorzystuje definicję z art. 1 Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10 grudnia 1984 r.<sup>18</sup> Zgodnie ze wskazanym przepisem, pod pojęciem tortur rozumie się każde działanie, którym jakiegokolwiek osobie umyślnie zadaje się ostry ból lub cierpienie, fizyczne bądź psychiczne, w celu uzyskania od niej lub od osoby trzeciej informacji lub wyznania, w celu ukarania jej za czyn popełniony przez nią lub osobę trzecią, albo o którego dokonanie jest ona podejrzana, a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na nią lub trzecią osobę albo w jakimkolwiek innym celu wynikającym z wszelkiej formy dyskryminacji, gdy taki ból lub cierpienie powodowane są przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym lub z ich polecenia albo za wyraźną lub milczącą zgodą. Określenie to nie obejmuje bólu lub cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych z prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub

<sup>17</sup> Dane z Systemu Informacji Prawnej LEX, stan z dnia 6 sierpnia 2020 r.

<sup>18</sup> Dz.U. z 1989 r., nr 63, poz. 378; dalej Konwencja o zakazie stosowania tortur.

wywołanych przez nie przypadkowo<sup>19</sup>. ETPC uznaje, że tortury to szczególna forma umyślnego, nieludzkiego traktowania, skutkującego bardzo poważnym i dotkliwym cierpieniem<sup>20</sup>.

W Konwencji o ochronie praw człowieka ani w Konwencji o zakazie stosowania tortur nie zostało jednak zdefiniowane, czym jest nieludzkie lub poniżające traktowanie albo karanie. ETPC przyjmuje w szczególności, że traktowanie jest „nieludzkie”, *inter alia*, gdy jest ono zamierzone, trwa wiele godzin i skutkuje faktycznym uszkodzeniem ciała, silnym fizycznym lub psychicznym cierpieniem. Zaś o „poniżającym” traktowaniu można mówić w sytuacji, kiedy powoduje u osób pokrzywdzonych poczucie strachu, bólu i niższości, co sprawia, że czują się one upokorzone i poniżone. By karę bądź związane z nią traktowanie uznać za „nieludzkie” lub „poniżające”, cierpienie czy upokorzenie musi przekraczać nieunikniony poziom cierpienia i upokorzenia, wynikający z danej formy uprawnionego traktowania czy karania. Rozważenia wymaga także, czy celem danego działania funkcjonariusza było poniżenie lub upokorzenie poszkodowanego. Negatywna odpowiedź na tak zadane pytanie nie jest jednak równoznaczna z nienaruszeniem art. 3 Konwencji<sup>21</sup>.

Zdaniem ETPC, „złe traktowanie, które osiąga taki minimalny poziom surowości, zwykle obejmuje rzeczywiste uszkodzenie ciała lub intensywne cierpienie fizyczne, lub psychiczne. Jednak nawet w przypadku braku tych aspektów, gdzie traktowanie poniża lub deprecjonuje osobę, ukazując brak poszanowania lub umniejsza jego, lub jej ludzką godność, lub budzi uczucie strachu, bólu lub niższości zdolne do złamania oporu moralnego i fizycznego danej osoby, może to być uznane za poniżające, a także być objęte zakazem określonym w art. 3”<sup>22</sup>. Przy tym ETPC zwrócił uwagę, że wystarczające jest przekonanie ofiary o jej upokorzeniu, nawet jeśli nie ma to miejsca w oczach innych<sup>23</sup>.

Powyższa ocena ETPC wydaje się bardzo radykalna, ponieważ subiektywne odczucie danej osoby może się znacząco różnić od obiektywnie przyjętych standardów. Potwierdzają to m.in. dane statystyczne zawarte w corocznie sporządzanych w Komendzie Głównej Policji dokumentach o nazwie *Analiza przyj-*

<sup>19</sup> *Ibidem*.

<sup>20</sup> Tak np. wyrok w sprawie Irlandia przeciwko Wielkiej Brytanii z dnia 18 stycznia 1978 r., Serie A nr 25, s. 64–65.

<sup>21</sup> *Ibidem*.

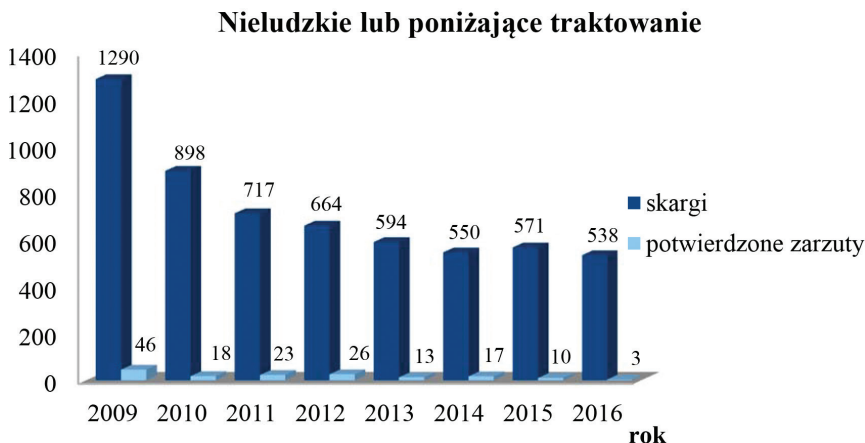
<sup>22</sup> Wyrok w sprawie Bouyid przeciwko Belgii z dnia 25 września 2015 r., skarga nr 23380/09, LEX nr 1797891, dalej Bouyid przeciwko Belgii.

<sup>23</sup> Wyrok w sprawie Tyrer przeciwko Zjednoczonemu Królestwu z dnia 25 kwietnia 1978 r., skarga nr 5856/72, LEX nr 80806; wyrok w sprawie M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji z dnia 21 stycznia 2011 r., skarga nr 30696/09, LEX nr 694185.



mowania, rozpatrywania i załatwiania skarg i wniosków w Policji. Wykres 1 zawiera zestawienie liczby skarg na funkcjonariuszy Policji odnotowanych przez polską Policję w latach 2009–2016, zawierających zarzut niehumanitarnego lub poniżającego traktowania oraz potwierdzonych zarzutów w tym zakresie.

WYKRES 1: Skargi na policjantów zawierające zarzut niehumanitarnego lub poniżającego traktowania oraz potwierdzone zarzuty w tym zakresie



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych z *Analiz przyjmowania, rozpatrywania i załatwiania skarg i wniosków w Policji za lata 2009–2016*.

Choć wydaje się, że liczba rzeczywistych naruszeń w porównaniu ze zgłoszonymi zarzutami jest niewielka, to jednak zweryfikowanie zasadności każdej wniesionej skargi wymaga wnikliwej analizy.

Znamiennym jest, że także ETPC bada możliwość naruszenia poszczególnych wolności *ad hoc* – na gruncie konkretnych, rozpatrywanych skarg, wytyczając jednocześnie pewne kierunki dokonywania tej oceny.

## 5. Wytyczne ETPC w kwestii stosowania siły fizycznej

W orzecznictwie ETPC dostrzega się, iż wolność od tortur jest jedną z wolności niedogodnych, a jej ochrona jest absolutna i nie może podlegać żadnym ograniczeniom<sup>24</sup>. ETPC wielokrotnie zwracał uwagę, że art. 3 Konwencji

<sup>24</sup> M.in.: wyrok w sprawie Chahal i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu z dnia 15 listopada 1996 r., skarga nr 22414/93, RJD 1996-V.

bezwzględnie zakazuje tortur i nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, niezależnie od zachowania osoby i nawet w takich okolicznościach jak walka z terroryzmem czy przestępczością zorganizowaną<sup>25</sup>, czy w sytuacjach, gdy zagrożone jest „życie narodu”<sup>26</sup>. Szczególnie istotne jest więc podkreślenie, że każde z zachowań wymienionych w art. 3 Konwencji jest zakazane w tym samym stopniu i żaden wyjątek od tej zasady nie jest dopuszczalny.

Nie oznacza to jednak, że żadna ingerencja w wolności i prawa innej osoby przy użyciu siły fizycznej nie jest możliwa. Na dopuszczalność zastosowania siły fizycznej przez uprawnione podmioty ETPC wskazywał wielokrotnie, dostrzegając konieczność uregulowania tej kwestii w prawie wewnętrznym poszczególnych państw<sup>27</sup>. Polski ustawodawca dokonał tego, m.in. uchwalając u.ś.p.b.b.p.

Choć ETPC nie zawsze wskazuje wprost, jakie zachowania funkcjonariuszy publicznych (w tym policjantów) należy uznać za dopuszczalne na gruncie art. 3 Konwencji, to jednak analiza orzecznictwa pozwala na ustalenie działań budzących wyraźny sprzeciw ETPC. Przede wszystkim w orzecznictwie ETPC utrwalone jest, że użycie siły może mieć miejsce tylko wtedy, kiedy jest to niezbędne i nie może być nadmierne<sup>28</sup>.

Europejski Trybunał Praw Człowieka od wielu lat stoi na stanowisku, że odniesienie obrażeń podczas zatrzymania przez Policję bądź w czasie, gdy osoba pozostaje pod jej nadzorem, powoduje wysokie prawdopodobieństwo niedozwolonego traktowania tej osoby przez Policję. Domniemanie takie jest tym bardziej uzasadnione, gdy stan zdrowia osoby w chwili zatrzymania był dobry, a w momencie zwolnienia stwierdza się u niej obrażenia ciała. W takim przypadku, w sprawach skierowanych do ETPC, to państwo powinno wykazać sposób spowodowania tych obrażeń, a zatem i brak winy w ich powstaniu, zaś bierność w tym zakresie powoduje automatycznie zastosowanie art. 3 Konwencji<sup>29</sup>.

<sup>25</sup> Wyrok w sprawie Kanciał przeciwko Polsce z dnia 23 maja 2019 r., skarga nr 37023/13, <https://arch-bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/>; stan na 28.02.2020 r.; dalej Kanciał przeciwko Polsce.

<sup>26</sup> Zob. Bouyid przeciwko Belgii.

<sup>27</sup> Tak też wyrok w sprawie Altay przeciwko Turcji z dnia 22 maja 2001 r., skarga nr 22279/93, [www.echr.coe.int](http://www.echr.coe.int); wyrok w sprawie Vasilev przeciwko Bułgarii z dnia 12 kwietnia 2007 r., skarga nr 48130/99, [www.echr.coe.int](http://www.echr.coe.int).

<sup>28</sup> Szerzej wyrok w sprawie Karbowniczek przeciwko Polsce z dnia 27 września 2011 r., skarga nr 22339/08, LEX nr 950863, dalej Karbowniczek przeciwko Polsce.

<sup>29</sup> Por. wyrok w sprawie Dzwonkowski przeciwko Polsce z dnia 12 kwietnia 2007 r., skarga nr 46702/99, LEX nr 271847, dalej Dzwonkowski przeciwko Polsce.

W przypadku osoby pozbawionej wolności zastosowanie siły fizycznej, które nie było niezbędne i spowodowane zachowaniem tej osoby, traktować należy jako umniejszenie jej godności, co stanowi o naruszeniu art. 3 Konwencji<sup>30</sup>. Przepis ten wyraża bowiem jedną z kluczowych wartości demokratycznych społeczeństw, polegającą na poszanowaniu godności człowieka<sup>31</sup>. Co więcej, w odniesieniu do osób pozbawionych wolności, ETPC dostrzega istnienie szczególnie silnego domniemania faktycznego w zakresie powstania urazów (w tym nabytych podczas zatrzymania) i w związku z tym ciężar wykazania, że do urazów tych nie doszło w wyniku działania funkcjonariuszy spoczywa na państwie, którego rolą jest obalenie opisu zdarzeń przedstawionego przez pokrzywdzonego<sup>32</sup>. Bierność państwa może doprowadzić ETPC do uznania, że stan faktyczny przedstawiał się zgodnie z opisem pokrzywdzonego, ponieważ władze mają obowiązek chronić osoby zatrzymane<sup>33</sup>, zatem niewykazanie, że piecza ta miała miejsce prowadzi do uznania, że państwo nie wywiązało się ze swoich powinności.

Ponadto ETPC niejednokrotnie zwracał uwagę, że niedozwolone traktowanie musi osiągnąć minimalny poziom dolegliwości (drastyczności), jeżeli ma ono wejść w zakres stosowania art. 3 Konwencji. Ocena tego minimum jest jednak trudna, ponieważ zależy ona od wszystkich okoliczności danej sprawy, takich jak czas trwania tego traktowania, jego fizyczne i/lub psychiczne skutki oraz, w niektórych przypadkach, płeć, wiek i stan zdrowia ofiary<sup>34</sup>. Inne czynniki, na które zwracał uwagę ETPC, to m.in. cel, któremu miało służyć złe traktowanie oraz zamiar bądź stojąca za tym traktowaniem motywacja<sup>35</sup>. W orzecznictwie zwracano także uwagę na kontekst złego traktowania, w tym atmosferę podwyższonego napięcia i emocji<sup>36</sup>.

Warto również podać przykłady obrażeń spowodowanych przez policjantów, które ETPC uznał za wystarczające do stwierdzenia naruszenia art. 3 Konwencji:

---

<sup>30</sup> *Ibidem.*

<sup>31</sup> *Ibidem.*

<sup>32</sup> Tak m.in. Bouyid przeciwko Belgii.

<sup>33</sup> *Ibidem.*

<sup>34</sup> Tamże, a także m.in. wyrok w sprawie Polanowski przeciwko Polsce z dnia 27 kwietnia 2010 r., skarga nr 16381/05, LEX nr 576503, dalej Polanowski przeciwko Polsce.

<sup>35</sup> M.in. Bouyid przeciwko Belgii.

<sup>36</sup> Zob. wyrok w sprawie Selmouni przeciwko Francji z dnia 28 lipca 1999 r., skarga nr 25803/94, LEX nr 76966.

- złamanie szczęki, nosa, krawędzi prawego oczodołu oraz lewej ręki, liczne krwiaki i siniaki<sup>37</sup>;
- obrażenia twarzy obejmujące ranę łuku brwiowego, krwiak na prawej górnej powiece oraz otarcia brody i czoła<sup>38</sup>;
- obrażenia głowy i prawej stopy, które spowodowały niezdolność do pracy na okres powyżej siedmiu dni<sup>39</sup>;
- obrzęk lewej części twarzy z podbiegnięciami krwawymi, silny obrzęk w okolicy oczodołu lewego oraz tkliwość prawej ręki i nadgarstka, podbiegnięcie krwawe na lewym ramieniu i w okolicy bocznej tułowia<sup>40</sup>;
- siniaki na udach i dolnej części kończyn dolnych, siniaki i obrzęk lewego kolana, siniaki i otarcia nosa, złamanie zęba oraz uszkodzenie aparatu ortodontycznego<sup>41</sup>.

Siła fizyczna prowadząca do wskazanych wyżej obrażeń użyta zatem została w sposób nieproporcjonalny do zaistniałych okoliczności.

Ponadto ETPC zwrócił uwagę, że w przypadku osoby, wobec której podejmują czynności funkcjonariusze, każde zastosowanie siły fizycznej, niebędące wynikiem zachowania tej osoby, stanowi naruszenie godności człowieka i jest, co do zasady, naruszeniem wolności określonej w art. 3 Konwencji<sup>42</sup>, a zatem jest niedopuszczalne. Stąd przyjąć należy, że użycie przez funkcjonariuszy Policji siły fizycznej musi zostać dokonane zgodnie z zasadami ogólnymi działania tej formacji, w tym poszanowaniem godności człowieka w obu jej wymiarach.

Odnosząc się do aspektu proceduralnego naruszenia art. 3 Konwencji, wart zasygnalizowania jest fakt, że zarzuty dotyczące niewłaściwego traktowania muszą zostać należycie udowodnione. Ocenie dowodów służy w szczególności kryterium dowodu „ponad wszelką wątpliwość”. Dowód ten może jednak wynikać „ze współistnienia wystarczająco mocnych, wyraźnych oraz zgodnych poszlak, bądź z podobnych, niepodlegających obaleniu domniemań faktycznych”<sup>43</sup>.

<sup>37</sup> Szerzej Dzwonkowski przeciwko Polsce.

<sup>38</sup> Tak m.in. Polanowski przeciwko Polsce.

<sup>39</sup> Wyrok w sprawie Tomaszewscy przeciwko Polsce z dnia 15 kwietnia 2014 r., skarga nr 8933/05, <https://arch-bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/>; stan na 29.02.2020 r.

<sup>40</sup> Kanciał przeciwko Polsce.

<sup>41</sup> Wyrok w sprawie Bednarz przeciwko Polsce z dnia 13 czerwca 2019 r., skarga nr 76505/14, <https://arch-bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/>; stan na 28.02.2020 r.

<sup>42</sup> Tak Bouyid przeciwko Belgii.

<sup>43</sup> Karbowniczek przeciwko Polsce.

Poprzedzające skierowanie skargi do ETPC śledztwo dotyczące poważnych zarzutów maltretowania winno zostać przeprowadzone gruntownie. Jest to równoznaczne z tym, że rolą organów państwowych jest dążenie do wyjaśnienia okoliczności faktycznych sprawy. Organy te nie mogą poprzestać jedynie na pochopnych i nieuzasadnionych wnioskach mających na celu wyłącznie zakończenie śledztwa bądź stanowiących przekonujące uzasadnienie dla ich decyzji<sup>44</sup>.

W sytuacji gdy zarzuty skargi dotyczą art. 3 Konwencji, zadanie ETPC nie polega na zastępowaniu własnej oceny stanu faktycznego uprzednią oceną sądów krajowych. Te właśnie sądy mają jednak wcześniej obowiązek oceny zgromadzonych dowodów. Europejski Trybunał Praw Człowieka nie jest co prawda związany ustaleniami sądów krajowych, niemniej jednak wymaga on przekonujących argumentów, pozwalających na odejście od ustaleń faktycznych poczynionych przez te sądy<sup>45</sup>. Ponadto ETPC, poddając analizie ustalenia sądów krajowych, może brać pod uwagę jakość postępowań krajowych oraz ewentualnych uchybień, które miały miejsce w procesie decyzyjnym<sup>46</sup>.

Z powyższych względów rolą Policji jest więc nie tylko działanie zgodne z przepisami prawa, a zatem używanie siły fizycznej w dopuszczalnych prawem granicach, lecz także należyte dokumentowanie podejmowanych działań tak, by *post factum* nie istniały wątpliwości co do tego, jaki był zakres interwencji, czy był on adekwatny do sytuacji oraz jakie były skutki tej interwencji<sup>47</sup>.

## 6. Wnioski

Użycie siły fizycznej jest równoznaczne ze stosowaniem przymusu państwowego w charakterze reakcji na niezastosowanie się do norm prawnych. Przymusu tego nie należy jednak utożsamiać z przemocą. Przemoc w literaturze pojmowa-

<sup>44</sup> Zob. wyrok w sprawie Lewandowski i Lewandowska przeciwko Polsce z dnia 13 stycznia 2009 r., skarga nr 15562/02, LEX nr 478102.

<sup>45</sup> Szerzej wyrok w sprawie Woś przeciwko Polsce z dnia 28 czerwca 2016 r., skarga nr 6058/10, <https://arch-bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/>; stan na 3.03.2020 r.

<sup>46</sup> Tak m.in. wyrok w sprawie Denisenko i Bogdanchikov przeciwko Rosji z dnia 12 lutego 2009 r., skarga nr 3811/02.

<sup>47</sup> Szerzej **L. Dyduch, K. Świerczewski**, *Dokumentowanie czynności użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego*, w: **L. Dyduch, K. Świerczewski, W. Biedrzycki**, *Użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego przez policjantów*, Legionowo 2014, s. 43–46.

na jest jako nielegalne użycie siły fizycznej, zaś przymus jest swoistym, legalnym narzędziem, służącym realizacji przepisów prawa<sup>48</sup>.

Siła fizyczna jest więc dopuszczalnym i stosowanym (m.in. w praktyce działania Policji) środkiem przymusu bezpośredniego, który może okazać się bardzo skuteczny, ale może również prowadzić do naruszenia wolności i praw człowieka. Z tego względu niezbędne jest poszukiwanie optymalnych warunków posługiwania się siłą fizyczną. Choć jej stosowanie przez Policję jest regulowane przepisami prawa, to przepisy te są bardzo lakoniczne. W artykule poddano analizie jedynie rozwiązania prawne dotyczące użycia siły fizycznej, zawarte w u.ś.p.b.b.p. W literaturze dostrzeżono jednak, że w innych aktach prawnych, jak w szczególności ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji<sup>49</sup>, ustawodawca również posłużył się pojęciem „przymusu bezpośredniego”<sup>50</sup>. Zbadanie relacji między obowiązującymi przepisami różnych aktów prawnych, w których użyto pojęcia „przymusu bezpośredniego”, wykracza jednak poza zakres niniejszego opracowania i stanowi odrębne zagadnienie wymagające pogłębionej analizy.

Dostrzeżenia wymaga, że w doktrynie zainteresowanie wskazanymi zagadnieniami nie jest duże, więc poszukując granic stosowania siły fizycznej trudno posiłkować się wskazówkami przedstawicieli literatury przedmiotu. Być może ma to wpływ na występowanie w praktyce przypadków przekroczenia tych granic.

Podjęcie decyzji o użyciu siły fizycznej wymaga zatem każdorazowo gruntownej analizy okoliczności danej sprawy celem ustalenia, czy jest ona niezbędna i w jakim zakresie jest uzasadniona. Nieadekwatne zastosowanie tego rodzaju środka nie podlega ochronie prawnej. Wydaje się, że bezpieczniejsze i bardziej akceptowalne na gruncie obowiązujących przepisów byłoby użycie siły fizycznej w stopniu mniejszym niż wymagany, aniżeli jej nadużycie. Ten pierwszy rodzaj działania może jednak doprowadzić do sytuacji, w której cele działania nie zostaną osiągnięte. Drugi będzie zaś skutkował m.in. pociągnięciem funkcjonariuszy Policji do odpowiedzialności.

<sup>48</sup> W sposób zbliżony: **A. Gryniuk**, *Przymus prawny. Studium socjologiczno-prawne*, Toruń 1994, s. 20; **A. Kubanek**, *Legalność stosowania środków przymusu bezpośredniego w kontekście gwarancji konstytucyjnych. Studium proceduralno-prawne*, Przegląd Prawniczy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza 2012/1, s. 176–177.

<sup>49</sup> T.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1438 ze zm.

<sup>50</sup> Zob. **J. Dobkowski**, *Geneza i prawne kształtowanie się instytucji przymusu policyjnego (natychmiastowego) w Polsce*, *Opolskie Studia Administracyjno-Prawne* 2019/16/1(2), s. 100–103.

Wybór środka i zakresu jego zastosowania to zadanie niezmiernie trudne, ponieważ decyzja taka jest na ogół podejmowana pod presją czasu, a odgórne wyznaczenie granic działania Policji nie jest możliwe z uwagi na charakter powierzonych jej zadań.

W orzecznictwie ETPC wykazano, że działanie niezgodne z zasadą adekwatności może prowadzić do naruszenia art. 3 Konwencji. Warto odwołać się do standardów ustalonych przez ETPC na wskazanym tle. Orzecznictwo to stanowi bowiem zbiór spójnych i logicznych zasad, które mogą okazać się niezmiernie wartościowe dla Policji, której rola w państwie prawa jest nieoceniona i która powinna w sposób szczególny budzić zaufanie jako formacja służąca społeczeństwu i działająca zgodnie z zasadą legalizmu.

Nie ulega wątpliwości, że choć orzecznictwo nie stanowi źródła prawa w rozumieniu art. 87 Konstytucji RP<sup>51</sup>, to jednak zawiera wytyczne co do sposobu stosowania tego prawa. Artykuł 3 Konwencji i wypracowana na jego podstawie, ugruntowana linia orzecznicza mogą ułatwić Policji stosowanie siły fizycznej.

Przedstawione wyżej, określone przez Trybunał zasady, są zróżnicowane. Niektóre dotyczą wszystkich przypadków zastosowania siły fizycznej, zatem są stałe i niezależne od jakichkolwiek okoliczności. Inne są uwarunkowane takimi czynnikami, jak podmiot dokonujący ingerencji czy osoba, w której wolności i prawa ingerencja ta godzi (np. dziecko, osoba dorosła, osoba wolna, osoba tymczasowo aresztowana czy osoba pozbawiona wolności). Niezależnie od tego, jaki charakter mają te zasady, Policja winna się nimi kierować dla własnego dobra oraz dla dobra osób, które formacja ta ma chronić, a także tych, którzy zagrażają wolnościom i prawom innych osób.

Za niepokojące uznać należy, że choć przed ETPC od lat zapadają wyroki w sprawach przeciwko Polsce, w których wskazuje się na przekroczenie granic stosowania siły fizycznej, to jednak przypadki takie nadal są odnotowywane. Oczywiście trudno byłoby całkowicie wyeliminować to zjawisko z uwagi na fakt, że o użyciu tego środka decyduje się na ogół *ad hoc*, a zakresu zastosowania siły fizycznej nie da się przewidzieć z wyprzedzeniem.

Niezbędne wydaje się jednak dążenie do utrwalenia prawidłowych wzorców postępowania Policji, co powinno również stanowić dodatkowy bodziec do samokontroli funkcjonariuszy i mogłoby ich motywować do szczegółowego dokumentowania czynności podejmowanych przy użyciu tego środka. Europejski Trybunał Praw Człowieka zwracał bowiem wielokrotnie uwagę na ogromne znaczenie postępowania dowodowego i obowiązek wykazania przez państwo,

<sup>51</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483).

że zastosowany środek był współmierny do okoliczności i nie doprowadził do naruszenia art. 3 Konwencji. Im bardziej świadome, profesjonalne i lepiej udokumentowane jest działanie Policji, tym łatwiej odtworzyć przebieg zdarzenia nawet po upływie długiego czasu, co może okazać się kluczowe w różnego rodzaju postępowaniach będących następstwem zastosowania siły fizycznej skutkującego powstaniem szkody na osobie.

## Bibliografia

### Akty prawne

- Decyzja nr 174 Komendanta Głównego Policji z dnia 30 maja 2018 r. w sprawie programu nauczania na kursie specjalistycznym z zakresu taktyki i technik interwencji (Dz. Urz. KGP z 2018 r., poz. 65).
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483).
- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r., nr 61, poz. 284 ze zm.).
- Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karaniania, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10 grudnia 1984 r. (Dz.U. z 1989 r., nr 63, poz. 378).
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 161 ze zm.).
- Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 2418).

### Opracowania

- Complak K.**, *Godność człowieka jako kategoria prawa: (opracowania i materiały)*, Wrocław 2001.
- Dobkowski J.**, *Geneza i prawne kształtowanie się instytucji przymusu policyjnego (natchmiasowego) w Polsce*, *Opolskie Studia Administracyjno-Prawne* 2019/16/1 (2), s. 95–105.
- Duniewska Z.**, *Polisemia godności w terminologii prawniczej*, *Studia Prawno-Ekonomiczne* 2005/LXXI, s. 9–27.
- Duniewska Z.**, *Poszanowanie i ochrona godności człowieka w działaniach podmiotów administrujących*, *Ius et Administratio* 2005/4/8, s. 7–30.
- Dyduch L.**, *Zasady użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego*, w: L. Dyduch, K. Świerczewski, W. Biedrzycki, *Użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego przez policjantów*, Legionowo 2014.
- Dyduch L., Świerczewski K.**, *Dokumentowanie czynności użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego*, w: L. Dyduch, K. Świerczewski, W. Biedrzycki, *Użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego przez policjantów*, Legionowo 2014.
- Gruszczyńska B.**, *Prawo na ulicy. Podręcznik dla Straży Miejskiej i Policji Miejskiej*, Warszawa 2000.
- Gryniuk A.**, *Przymus prawny. Studium socjologiczno-prawne*, Toruń 1994, s. 20.
- Kakula A., Głowacki K.**, *Środki przymusu bezpośredniego. Tablice poglądowe*, Katowice 2014.
- Kijowski D.**, *Zasada adekwatności w prawie administracyjnym*, *PiP* 1990/4/52–58.



**Kojder A.**, *Godność i siła praw*, Warszawa 2001.

**Kotowski W.**, *Komentarz do art. 16*, w: W. Kotowski, *Ustawa o Policji. Komentarz*, wyd. III, LEX 2012.

**Kubanek A.**, *Legalność stosowania środków przymusu bezpośredniego w kontekście gwarancji konstytucyjnych. Studium proceduralno-prawne*, Przegląd Prawniczy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza 2012/1.

**Mazurek F.J.**, *Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka*, Lublin 2001.

**Stachowska R.**, *Komentarz do art. 58 ustawy o transporcie drogowym*, w: R. Stachowska, *Ustawa o transporcie drogowym. Komentarz*, wyd. III, LEX/el. 2012.

**Szymaniec P.**, *Zasada proporcjonalności a ochrona praw podstawowych w państwach Europy*, Wałbrzych 2015.

**Walaszek-Pyziół A.**, *Zasada proporcjonalności w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, PUG 1995/1/14–23.

**Wentkowska A.**, *Quis custodiet ipsos custodes? Skargi na działania policji – konteksty prawno-porównawcze*, Wydawca Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2017.

### **Orzecznictwo**

Wyrok ETPC w sprawie Irlandia przeciwko Wielkiej Brytanii z dnia 18 stycznia 1978 r., Serie A nr 25, s. 64–65.

Wyrok ETPC w sprawie Tyrer przeciwko Zjednoczonemu Królestwu z dnia 25 kwietnia 1978 r., skarga nr 5856/72, LEX nr 80806.

Wyrok ETPC w sprawie Chahal i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu z dnia 15 listopada 1996 r., skarga nr 22414/93, RJD 1996-V.

Wyrok ETPC w sprawie Selmouni przeciwko Francji z dnia 28 lipca 1999 r., skarga nr 25803/94, LEX nr 76966.

Wyrok ETPC w sprawie Altay przeciwko Turcji z dnia 22 maja 2001 r., skarga nr 22279/93, www.echr.coe.int.

Wyrok ETPC w sprawie Dzwonkowski przeciwko Polsce z dnia 12 kwietnia 2007 r., skarga nr 46702/99, LEX nr 271847.

Wyrok ETPC w sprawie Vasilev przeciwko Bułgarii z dnia 12 kwietnia 2007 r., skarga nr 48130/99, www.echr.coe.int.

Wyrok ETPC w sprawie Lewandowski i Lewandowska przeciwko Polsce z dnia 13 stycznia 2009 r., skarga nr 15562/02, LEX nr 478102.

Wyrok ETPC w sprawie Denisenko i Bogdanchikov przeciwko Rosji z dnia 12 lutego 2009 r., skarga nr 3811/02.

Wyrok ETPC w sprawie Polanowski przeciwko Polsce z dnia 27 kwietnia 2010 r., skarga nr 16381/05, LEX nr 576503.

Wyrok ETPC w sprawie M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji z dnia 21 stycznia 2011 r., skarga nr 30696/09, LEX nr 694185.

Wyrok ETPC w sprawie Karbownik przeciwko Polsce z dnia 27 września 2011 r., skarga nr 22339/08, LEX nr 950863.

Wyrok ETPC w sprawie Tomaszewscy przeciwko Polsce z dnia 15 kwietnia 2014 r., skarga nr 8933/05, <https://arch-bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/>; stan na 29.02.2020 r.

Wyrok ETPC w sprawie Bouyid przeciwko Belgii z dnia 25 września 2015 r., skarga nr 23380/09, LEX nr 1797891.

Wyrok ETPC w sprawie Woś przeciwko Polsce z dnia 28 czerwca 2016 r., skarga nr 6058/10, <https://arch-bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/>; stan na 3.03.2020 r.

Wyrok w sprawie Kanciał przeciwko Polsce z dnia 23 maja 2019 r., skarga nr 37023/13, <https://arch-bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/>; stan na 28.02.2020 r.

Wyrok ETPC w sprawie Bednarz przeciwko Polsce z dnia 13 czerwca 2019 r., skarga nr 76505/14, <https://arch-bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/>; stan na 28.02.2020 r.

### Strony internetowe

<https://tvn24.pl/wroclaw/igor-stachowiak-zmarl-w-komisariacie-koniec-procesu-bylych-policjantow-ra935717-2293799>; stan na 6.03.2020 r.

<https://walbrzych.naszemiasto.pl/tag/policjanci-pobili-na-smierc>; stan na 6.03.2020 r.

Monika KAPUSTA

## USE OF PHYSICAL FORCE BY THE POLICE ON THE BASIS OF THE ACT ON DIRECT COERCION MEASURES AND FIREARMS IN REGARD TO HUMAN RIGHTS

### Abstract

**Background:** The presented study concerns the use of physical force by the Police on the basis of Act on Direct Coercion Measures and Firearms. This measure can be very effective and necessary during police interventions. However, it may also lead to the violations of the personal rights of the persons to whom it is applied. While issues of using physical force have been regulated in Polish law, in practice, however, there are cases of excessive usage of physical force. These issues were also considered by the European Court of Human Rights. This study is an analysis of the law as well as the principles of the use of physical force developed in the case law of the European Court of Human Rights.

**Research purpose:** The article attempts to answer the question whether the legal solutions adopted by the Polish legislature regarding the admissibility of using physical force are sufficient, and if not – why not, and whether there are guidelines that would make it easier for police officers to use this measure within the Act on Direct Coercion Measures and Firearms or if such standards are some rules created by the European Court of Human Rights.

**Methods:** The research is based on a dogmatic and legal analysis of legal provisions and statements of the doctrine and case law of the European Court of Human Rights.

**Conclusions:** The provisions of the Act on Direct Coercion Measures and Firearms as well as the existing analyzes regarding the use of physical force are not extensive and are insufficient to determine the standards for its use by the Police. There are no guidelines that would make it easier for police officers to cross the limits of physical force. Some help can be provided by rules created by the European Court of Human Rights.

**Keywords:** Police officers, violation of the limits of the Police activities, means of direct coercion.